

לשוננו לעם

עורכים: ע' איתן ומ' מדן

כרך יט, תשכ"ח

האקדמיה ללשון העברית
מוגן בזכויות יוצרים

על עב שנטלה

ברשימתי „עיוני לשון בשירת תקופת ספרד“ (לשוננו לעם, אייר תשכ״ז, עמ' 202—203) כללתי בין השאר את הלשון נטל (עב) במשמעות נטף, המטיר. הסתמכתי בכך על מובאה אחת מפיוט־בצורת לריה״ל האומר: טלאים חסרו מרעה ועב לא נטלה טללי מים (שירי ריה״ל, מהדורת י' זמורה, ת״א, תש״ו, ספר ב, עמ' 434).

ידידי מר מ' מדן הסב את תשומת לבי לגרסה נמלא (במקום נטלה), המופיעה באותה הוצאה (שירי ריה״ל, מהדורת זמורה תש״ו, ספר ג, עמ' 597; מהדורת תש״ט, ספר ג, עמ' 628). בדקתי במהדורת ברודי (ספר ד, עמ' 118), שעליה נוסדה מהדורת זמורה, ושם הגירסה נמלא. לכאורה לשון חלקה ופשוטה, עדה״כ: אם ימלאו העבים גשם על הארץ יריקו (קתלת יא, ג). אולם, כמו במקרים רבים של חילופי־נוסח, אף כאן הגרסה נמלא, שהיא יותר מדי חלקה, חשודה. הגרסה נטלה מקורה בקטעי הגניזה. כמה שנים לאחר שהופיעו שירי ריה״ל במהדורת ברודי, פרסם יוסף מרקוס אותו פיוט ב„מזרח ומערב“ (בעריכת א' אלמאליח, כרך ה, עמ' 15, שורה 11), והנוסח שם הוא נטלה. אף המבנה הצורני של הפיוט מאשש את הגרסה נטלה, ולא נמלא. בתי הפיוט בנויים בסדר א״ב, כשלאות הפתיחה של הבית מצטרפת אות אחרת, החוזרת ג' פעמים רצופות. הרי

לדוגמה הבית שלנו ושלושה בתים שלפניו ושלאחריו (אותיות ז—ח) :

זָרְמוּ דְמְעֵי כִּי לֹא זָרְמוּ זָרְמֵי מַיִם
חָשְׁכוּ עֵינַי מִיַּחַל בְּשִׁחַק חֶשְׁכַת מַיִם
טָלְאִים חָסְרוּ מְרֻעָה וְעָב לֹא נָטְלָה טָלְלֵי מַיִם...
יָבֵל הָעֵץ וַיָּבֵל עָלָהּ מִבְּלֵי יָבֵלֵי מַיִם...

אגב, בערבית יש לשורש בטל משמעות של יציקת נוזלים ושפיכתם, ושימושן של ריה"ל קשור במשמעות הערבית. ושמא על יסוד זה יש להסביר את המונח נטילת-ידיים (יציקת מים על הידיים) ונטלה (כלי שממנו יוצקים מים לנטילת-ידיים) 1.

1. [וצ"ע, אם אין לפרש נטלה כמשמעו הפשוט של פועל נטל בלשון המקרא (ישע' מ טו ; סג, ט), היינו נשאה, ורוצה לומר : עב לא נשאה מים, לא נראו עבים טעוני מים בשמים. — מ"מ.]